

Jak je to jinde ve světě

Granada

Granada patří k oněm městům, která byla zvěčněna v písních pro svou krásu či jiné přednosti jako např. Paříž nebo Neapol. V současné době zpopularizoval Granadu jeden z legendárních tří tenorů Plácido Domingo. Dobrá pověst tohoto města je ovšem staršího data a souvisí jak s vpádem Arabů do Španělska a jejich vytlačení zpátky do Afriky, tak s dědictvím po Arabech. Historicky je Granada navěky spojena s pojmy reconquisty, Alhambry a flamenca. Než se dostaneme k historii, několik údajů z dnešní doby.

Granada je třístatisícové univerzitní město na jihu Španělska asi uprostřed Andalusie, 60 km od mořského pobřeží, nedaleko pohoří Sierra Nevada (vzdáleného 50 km), kde leží věčný sníh. Granada se tak mohou v létě vybrat, zda se chtějí opalovat a koupat, či opalovat a lyžovat. Město má evropský ráz až na starou čtvrt Albaicín v podhradí Alhambry – pevnosti a hradu, který městu vévodí (obojí arabského původu). Univerzita a Alhambra přitahují mladé lidi a hodně turistů, takže město je velmi živé a působí mladá. Vraťme se teď k historii.

Od počátku 8. stol. (přesně od r. 711) se začali Arabové přesouvat ze severní Afriky přes Gibraltarský průliv na Pyrenejský poloostrov a zatlačovali postupně malá španělská a portugalská království dále na sever. Dařilo se jim to proto, že ta království byla rozhádaná, a tudíž nejednotná, takže byla lehkou kořistí arabských výbojníků. To trvalo až do konce 12. stol. Do té doby zabrali Arabové téměř tři čtvrtiny pyrenejského poloostrova. Začátkem 13. století se konečně spojili tři španělské králové (navarský, kastilský a leónský) a hrabě (později král) portugalský a za podpory papežů a několika evropských panovníků se postavili na odpor arabskému výboji a zahájili proces reconquisty čili „znovudobytí“ ztraceného území. Tento proces trval s různými přestávkami a střídáním úspěchů s neúspěchy dalších 200 let. Až koncem 15. století spojením (svatbou) Ferdinanda Aragonského s Isabelou Kastilskou vznikl

silný španělský stát (Isabela byla dominující postavou v manželství i ve státě), který reconquistu dokončil dobytím posledního emirátu na španělském území; jím byla Granada. Lépe řečeno, pod dojmem obrovské přesily Španělů vydal poslední nasridenský král Boabdil Granadu bez boje Isabelě, která pak za úspěšné dokončení reconquisty dostala titul „katolické královny“. Stalo se tak r. 1492. Tato historie nám zároveň vysvětluje, proč zůstaly Granada i Alhambra nedotčeny a zachovány v původní podobě. Mimochodem, jak známo, byla to Isabela, která umožnila Kolumbovi objevit Ameriku (1492). Na památku této události stojí uprostřed Granady (naproti radnici) sousoší, které znázorňuje královnu a Kolumba při předání dekretu o povolení cesty přes oceán a jmenování Kolumba admirálem.

Hlavní atrakcí Granady je Alhambra, reprezentativní arabský hrad a pevnost s krásnými zahradami a vnitřní výzdobou. Byl vybudován v té podobě, jak jej dnes známe, ve 13. a 14. století. Je přesvědčivým dokladem toho, jak vysoká byla v té době arabská kultura a inženýrská technika. Srovnáme-li s ním kterýkoliv evropský hrad z té doby, uvidíme onen markantní rozdíl. Nejde jen o filigránskou výzdobu obytných místností a četných dvorů s podloubími uvnitř hradu (oproti tomu strohé a nepohodlné zařízení hradů evropských s temnými malými místnostmi, bez zahrad atd.) ale především o to, že celý tento hrad, ač na kopci, byl zásobován vodou a to nikoliv ze studní, ale komplikovaným zařízením, takže Arabové zavlažovali hrad a zahrady shora, z okolních kopců pramenitou vodou. Znalí splachovací záchody, lázně a i určitý druh sauny. Nejenom na hradech, ale i ve městě existovaly veřejné lázně, jedny z nich jsou zachovány v Albaicínu. Před vstupem do „moše“ (kostel) si musel každý umýt tvář, ruce a nohy a vstoupit bos do kostela vyloženého koberci. Kapitoulou samou pro sebe jsou pak zahrady uvnitř a kolem hradu. Svou bohatou a bujnou, ale přitom upravenou pestrostí předčí všechno, co jsem doposud viděl. Je těžké to popsat, to se prostě musí vidět.

Když už jsme u té vody a hygieny, zlé jazyky tvrdí, že „katolická královna“ Isabela nosila celý život jednu spodní košilkou, kte-

rou nikdy neprala. Nevím, zda to odpovídá skutečnosti, či to má jen dokumentovanou rozdílu v pojetí čistoty u Arabů a Evropanů v té době. Mám dojem, že to „španělské“ období v dějinách Arabů znamenalo vrchol jejich kulturního vývoje, protože když pak byli zatlačeni zpátky do Afriky, začala jejich kultura stagnovat – zřejmě pod silným vlivem nepříznivých přírodních podmínek. Zatímco evropská kultura se vyvíjela v kladném slova smyslu do dneška, arabská kultura zůstala stát a vlivem dogmaticky pojatého náboženství nepřekonal dostatečně středověk, jak vidíme v současné době na arabských státech ovládaných křesťany a islámem.

S arabskou tradicí ve Španělsku a speciálně v Granadě je spojena ještě jedna kulturní atrakce, a to „flamenco“. Vždy jsem si myslel, že flamenco je tanec, kde za zvuku kytary tančí nějaká sličná Španělka s kastaňetami. V Granadě jsem byl poučen, že je to jinak. Dozvěděl jsem se, že flamenco není jen tanec, že původně je to určitý způsob hry na kytaru, která slouží jako doprovod pro jaksi melancholické, někdy až smutné písně, které nesou silné stopy arabské tóniny. Mnohdy připomínají svolávání věřících k modlitbě od muezzinů z mešity. Jsou to protáhlé, často až kvílivé tóny rytmicky pronášené. A tento způsob zpěvu, hry na kytaru a tance má svůj původ na jihu Španělska, kde se arabské prvky smíchaly s evropskými a daly vzniknout zvláštnímu muzikálnímu útvaru zvanému flamenco. Prý se tak stalo především v Granadě, a proto se tam čas od času konají festivaly flamenca, trvající týden. Kulturní, zejména muzikální program toho týdne se ale neomezuje jen na flamenco. V době našeho pobytu tam vystupovala také barcelonská filharmonie s koncertem v rotundě na Alhambře, což je kulatý, nezastrážžený velký dvůr obklopený lodžemi. Ten koncert byl jedinečný zážitek, hlavně tím prostředím a atmosférou. Konal se o půl jedné v noci, končil ve dvě hodiny. Za hvězdnaté, vlahé noci a jedinečné akustiky to byly estetické hody prvního řádu. Mimochodem, v létě se v Granadě všechny koncerty odehrávají v noci a pokud možno venku, protože časně večer a ještě k tomu v uzavřeném prostoru (za teploty 40 stupňů Celsia) by tam bylo k nevydržení.

S tím teplem souvisí i jiný průběh dne, než na jaký jsme zvyklí my Středoevropané, a to nejen ve Španělsku, ale všude na jihu Evropy. Tak např. obchody (až na některé kavárny a restaurace) mají od 12 do 18 hodin zavřeno a na ulicích je znatelně méně rušno. Dodržuje se pověstná a velmi oblíbená siesta (polední či odpolední klid). Na večeri, která je vlastně hlavním jídlem, se chodí až po dvacáté, nebo spíš o jednadvacáté hodině. Proto také je ve městě nejvíce rušno až kolem dvaceti dvou hodin, a dokonce i malé děti na ulici v té době nejsou žádnou výjimkou. Zato se ale ráno vstává později.

Když se po prohlídce Alhambry, která stojí na kopci nad městem, chcete dostat do dnešní Granady, musíte projít jejím podhradím a starým městem (původní Granadou) Albaicínem. Většina středověkých měst měla úzké uličky s dlážděním zvaným „kočičí hlavy“ a uprostřed ulice stružku pro splašky. To všechno najdete v Albaicínu také. Jenomže zatímco v ostatní Evropě byly ty úzké uličky stavěny tak těsně pro nedostatek místa a hlavně ze strategických důvodů (bylo snadné je rychle zatarasit), dělali to v Granadě proto, že úzké uličky skýtaly více stínu a tím chládku. Místa totiž měli dost. Svědčí o tom i fakt, že většina domků v té čtvrti mělo (a má i dnes) malé zahrádky, vzorně udržované, kde pěstují vedle květin i fiky a pomeranče. Mohou si to dovolit, protože mají zavlažovací systémy. V tomto smyslu znali a znají kanalizaci, i když jenom povrchovou (dnes už částečně také podzemní), což je chránilo před zápachem a morovými ranami.

Náš týdenní pobyt v Granadě se neomezuje jenom na město samé, poznali jsme také něco z jeho okolí. Přitom jsme narazili na jednu originální zajímavost, a to „jeskynní byty“. Bylo to ve městě Guadix (60 km od Granady), přesněji řečeno v jedné z jeho okrajových čtvrtí. Ono to označení „jeskynní byty“ není zcela korektní, protože se nejedná o přírodní nebo přirozeně vzniklé jeskyně. Jde o místnosti, které si lidé sami v kopci vyhloubili. Proč to dělají, k čemu to slouží a jak na to přišli? Musíme zase do historie. Ve středověku nesměli cikáni bydlet ve městě (v Granadě). Sídili obyčejně před hradbami pod širým nebem. V létě to šlo, ale v zimě je

i v Andalusii někdy chladno a sem tam napadne sníh. Proto si cikáni v okolních kopcích vyhrabali díry, ve kterých přenocovali a na tento způsob přečkali to chladné období. Dlouhou dobu (prakticky až do 20. stol.) zůstalo takoveto bydlení omezeno na cikány a vagabundy. V důsledku bytové nouze a velkých nákladů při stavbě domků či vlastnických bytů si několik podnikavých jedinců všimlo této možnosti a po dohodě s městskými úřady začali v kopci za městem vyhlubovat nikoliv díry, ale obytné místnosti (v jedné rovině). Ukázalo se, že takto vzniklé byty mají mnoho výhod: vydlabávání místností nestojí nic, jen vlastní práci; počet a velikost místností si určujete podle vlastních představ a nároků; nepotřebujete ani topení, ani klimatické zařízení, protože v létě je tam příjemně chladno a v zimě teplo (stále 23 stupňů Celsia), takže nevydáte nic za otop, jedině snad na vaření v kuchyni. Komín a větrání si můžete udělat taky sami. Město vám zavede bezplatně elektřinu – spotřebovaný proud musíte samozřejmě zaplatit. Byt si můžete podle potřeby kdykoliv rozšířit. A to nejdůležitější: neplatíte žádný nájem.

Měli jsme možnost navštívit v této čtvrti dvě rodiny. Jednu čtyřčlennou, která měla

kuchyni, pět pokojů, komoru a stáj pro zvířata, a jednu trojčlennou rodinu, která bydlela v dvoupokojovém bytě, ale chystala se vydlabat další pokoj, protože dítě dorůstalo do školního věku, takže bude potřebovat pokoj pro sebe. Jedinou nevýhodu, kterou tyto byty mají, je skutečnost, že zatím neexistuje žádná kanalizace. Voda se odebírá ze společné studny nebo pumpy na náměstí před kopcem a záchody, které jsou obyčejně mimo byt, se musí jednou za půl roku čistit. Město Guadix má 30.000 obyvatel, z toho 6000 čili 1/5 bydlí v těchto „jeskynních bytech“. Víím, že to, co jsem tu vylíčil, je dost těžké si představit, proto bych doporučoval každému, kdo navštíví Granadu, podívat se také do Guadix. Stojí to za to.

Granadané jsou na své město hrdí a přesvědčení o tom, že je to nejkrásnější město na světě. Končím proto historkou, která se údajně skutečně odehrála a jejíž pointu můžete číst na hradbách Alhambry: Když po prohlídce města a Alhambry potkali jedni manželé slepého žebráka, měl prý muž říci manželce: „Ženo, dej tomuto muži bohatou almužnu, protože není většího neštěstí na světě než být v Granadě slepý.“

V. KADLEC

Duane Hanson,
Žena s nákupním vozíkem, 1969